

SURSELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL PRIVAT

Dr. Lacrima Bianca LUNTRARU
Avocat în Baroul Mureș

Abstract

The issue of identifying the formal sources of private international law has been long debated in the specialty literature, with firm opinions supporting their universality, opposed by the proponents of the thesis that the targeted legal norms are purely internal, edited by each state. In the context of the contemporary society, the movement of internationalization of the legal norms of DIP makes its presence more and more felt, noting the emergence of unified international norms, especially regarding the field of international trade law. The traditional distinction between internal and universal sources is greatly undermined by the presence of European legislation, which presents a special legal order, which participates in the coordination and / or unification of the legal systems of the Member States, and which also deals with conflictual rules and material rules.

In the present study, we aim to identify the main points of conflict resolution of jurisdictions and laws, in relation to the current guidelines.

Keywords: *private international law, internal sources, lex mercatoria, union law.*

1. Considerații de ordin introductive

Identificarea surselor formale ale dreptului internațional privat a generat ample discuții în literatura de specialitate¹. O parte a doctrinei susținea că regulile dreptului internațional privat ar trebui să fie universale, adică comune tuturor statelor. Stabilirea jurisdicției competente și a legii aplicabile unui litigiu cu elemente de extraneitate ar trebui să se realizeze în aceeași manieră în toate statele, indiferent de instanța investită cu soluționarea cauzei. Așadar, adepții acestei teorii susțineau cu tărie semnarea convențiilor internaționale menite să unifice regulile conflictuale. Orientarea se fundamenta pe ideea că o situație internațională trebuie să fie guvernată de o regulă specifică. Cu toate acestea, norma aplicabilă trebuie să respecte în mod egal suveranitatea fiecărui stat, fiind necesar să aibă la bază metoda conflictuală.

¹ G.C. Cheshire, P.M. North, J.J. Fawcett, *Private International Law*, 14th edition, Oxford Press University, 2008, p. 19-37.

Pe de altă parte, s-au remarcat susținătorii tezei potrivit căreia dreptul internațional privat trebuie să fie unul intern. Cu alte cuvinte, fiecare stat trebuie să aibă propriile sale reguli privind soluționarea conflictului de competență și al conflictului de legi, respectiv problematica efectului hotărârilor străine pe teritoriul său și a statutului străinilor. Existența unor reguli diferite de drept internațional privat pentru fiecare stat este dictată de faptul că fiecare stat are o lege internă diferită de cea a vecinilor săi².

Dreptul pozitiv a soluționat această divergență, adoptând o perspectivă mai cuprinzătoare, adaptată realității sociale. Dreptul internațional privat este, înainte de toate, un drept intern, al fiecărui stat³. În pofida acestui fapt, trebuie pe deplin acceptată mișcarea de internaționalizare a normelor juridice, remarcându-se apariția a tot mai multe reglementări internaționale uniforme, în special, cu privire la domeniul dreptului comerțului internațional.

Mai mult decât atât, tradiționala distincție dintre sursele interne și cele internaționale este mult atenuată de prezența legislației europene, care prezintă o ordine juridică aparte, ce participă la coordonarea și/sau armonizarea sistemelor juridice ale statelor membre și care vizează și reguli conflictuale și reguli materiale.

2. Sursele interne ale dreptului internațional privat

Sursele interne ale dreptului internațional privat reprezintă ansamblul de reguli edictate de către legiuitorul național, care vizează aspecte conflictuale sau materiale aplicabile raporturilor juridice ce prezintă elemente de extraneitate⁴.

Analizând aceste surse în funcție de importanța lor, constatăm faptul că, ideea clasică potrivit căruia norma juridică ocupă locul principal este oarecum subminată în acest domeniu. Dreptul internațional privat s-a întemeiat în cea mai mare parte a sa pe jurisprudență, prioritizând în mare măsură și doctrina de specialitate.

Acordarea unei atenții speciale jurisprudenței se explică prin aceea că, materiei studiate îi sunt alocate doar un număr limitat de reguli, mult prea mic ca să acopere multitudinea situațiilor ce se pot ivi în viața de zi cu zi, care implică elemente de extraneitate. Judecătorul cauzei este pus, așadar, în ipoteza de a completa lacunele legislative prin hotărârea sa, cu regulile care lipseau și de care era nevoie pentru a se ajunge la soluția urmărită de principiile dreptului internațional privat.

² Pentru istoricul dreptului internațional privat a se vedea: T.R. Popescu, *Drept internațional privat*, Ed. Romfel, București, 1994, p. 39-46; O. Ungureanu, C. Juguștru, *Manual de drept internațional privat*, Ed. All, București, 1999, p. 23-33.

³ D.A. Popescu, M. Harosa, *Drept internațional privat. Tratat elementar, Vol. I*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 15.

⁴ A se vedea D.A. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială-Norme conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului internațional privat*, Curs universitar, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 43.

Un rol important îl are practica arbitrală de drept internațional privat, care, deși nu constituie izvor de drept, contribuie semnificativ la cunoașterea, interpretarea și aplicarea normelor conflictuale în problemele de comerț internațional, cooperare economică și tehnico-științifică⁵.

Totodată, și doctrina a avut o însemnătate deosebită în dezvoltarea dreptului internațional privat, aspect ce poate fi observat din studiul evoluției istorice al normelor conflictuale⁶. Aceasta se datorează numărului insuficient de norme juridice și nevoii corelative de a ajuta judecătorul cauzei să identifice și să sistematizeze soluțiile de implementat. Doctrina influențează inclusiv elaborarea noilor norme de drept internațional privat prin sinteza și dezbateră soluțiilor pronunțate de jurisprudență.

În ceea ce privește normele juridice, dacă, inițial, numărul acestora era neîndesulător, sub presiunea internaționalizării raporturilor juridice, acestea s-au înmulțit considerabil. Acestea se clasifică în două mari categorii: izvoare interne și izvoare internaționale.

Izvoarele interne, la rândul lor se divid în izvoare specifice dreptului internațional privat și izvoare nespecifice materiei⁷. În ceea ce privește prima categorie, aceasta cuprinde:

- Codul civil aprobat prin Legea 287/2009⁸, pus în aplicare prin Legea 71/2011⁹. Principalele prevederi referitoare la DIP le regăsim în cadrul Cărții a VII-a a Codului civil – „*Dispoziții de drept internațional privat*”. În titlul I sunt cuprinse o serie de reglementări generale cu privire la instituțiile juridice incidente în materie – calificarea, retrimiteră, sistemele plurilegislative, reciprocitatea, conținutul legii străine, interpretarea și aplicarea legii străine, ordinea publică, înlăturarea excepțională a legii aplicabile, normele de aplicație imediată, recunoașteră drepturilor câștigate, legea națională a persoanei fizice și a persoanei juridice. Titlul II are nouă capitole și tratează conflictele de legi ce se pot ivi cu privire la persoane, familie, bunuri, moștenire, actul juridic, obligațiile civile, cambie, bilet la ordin și cec, fiducia, respectiv, prescripția extintivă.

- Codul de procedură civilă aprobat prin Legea nr. 134/2010¹⁰, pus în aplicare prin Legea 76/2012¹¹. Problemată prezentei elementelor de extraneitate este

⁵ O. Puie, *Drept internațional Privat. Partea Generală*, curs publicat online pe site-ul https://can.temir.ro/cursuriudc/1sem1/Facultati/Drept/Anul%204/Dr.%20international%20privat/drept_international_privat.PDF, p. 6.

⁶ Pentru aprofundarea evoluției istorice a materiei a se vedea: I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Tratat de drept internațional privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 71-79; I. Chelaru, Gh. Gheorghiu, *Drept internațional privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 30-39.

⁷ O. Puie, *op. cit.*, p. 2-5.

⁸ Publ. în M. Of., Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

⁹ Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of., Partea I, nr. 409 din 10 iunie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁰ Publ. în M. Of., Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015.

¹¹ Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of., Partea I, nr. 365 din 30 mai 2012, cu modificările și completările ulterioare.

soluționată prin normele Codului de procedură civilă, Cartea a VII-a „*Procesul civil internațional*”, sub aspectul conflictului jurisdicțional. Sunt stabilite reguli privind capacitatea și drepturile părților în proces, legea aplicabilă în materie procedurală, recunoașterea și executarea hotărârilor străine, respectiv arbitrajul internațional și efectele hotărârilor arbitrale străine.

- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România¹²;

- Legea nr. 189/2003 pentru asistență judiciară internațională în materie civilă și comercială¹³;

- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare de la data aderării României la Uniunea Europeană¹⁴.

Cu titlu de izvoare nespecifice, amintim Constituția României, care cuprinde norme de dreptul internațional privat, precum cele referitoare la cetățenie (art. 5), sprijinirea legăturilor cu românii din afara frontierelor (art. 7), situația românilor în străinătate (art. 17), cetățeni străini și apatrizi (art. 18), libera circulație (art. 25), dreptul de proprietate privată al cetățenilor străini și apatrizi (art. 44), obligația tuturor cetățenilor de a-și exercita cu bună-credință drepturile și libertățile constituționale (art. 57), prevederi referitoare la economia țării noastre care este una de piață, bazată pe liberă inițiativă și concurență, statul fiind dator să asigure libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea unui mediu favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție și protejarea intereselor naționale (art. 135), respectiv, dispoziții referitoare la garantarea și ocrotirea prin lege a proprietății publice (art. 136).

Concluzionăm prin a sublinia faptul că numeroși autori susțin că dreptul internațional privat este mai mult *o stare de spirit* decât un sistem ordonat de reguli, apreciind că nu este oportună codificarea materiei. Desigur, o astfel de abordare, conduce la crearea unei stări de incertitudine în rândul indivizilor și a raporturilor sociale, în condițiile în care *starea de spirit* vizată nu este definită cu precizie și nu se oferă o soluție concretă problemelor ce se pot ivi.

Dat fiind faptul că procesul de codificare al materiei se manifestă diferit în diversele țări ale lumii, s-a conturat o veritabilă dezbatere pe marginea acestuia. În orice caz, mișcarea generală este favorabilă codificării, aspect remarcat inclusiv la nivelul țării noastre (prin implementarea unui set cuprinzător de norme în cuprinsul Codului civil, respectiv Codului de procedură civilă), dar și la nivel internațional (în preponderent în Republica Cehă, Polonia, Germania, Elveția, Belgia, Italia, Peru, China, Tunisia).

¹² Republ. în M. Of., Partea I, nr. 421 din 5 iunie 2008.

¹³ Publ. în M. Of., Partea I, nr. 337 din 19 mai 2003, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁴ Publ. în M. Of., Partea I, nr. 1036 din 28 decembrie 2006, cu modificările și completările ulterioare.

Deși sub actuala reglementare națională nu există un set de norme ordonate, cuprinse într-o singură lege sau cod dedicat/ă materiei, o parte semnificativă a ipotezelor de drept internațional privat sunt surprinse de către legiuitorul român prin prevederile din cele două coduri – civil și de procedură civilă. Prevederile legale sunt specifice materiei și oferă un grad ridicat de flexibilitate și adaptare noilor situații, vizând evoluția acestui drept.

3. Sursele internaționale

Internaționalizarea raporturilor juridice, în special a celor privind comerțul, a determinat statele să se reunească în vederea asigurării unui cadru legal coerent și cât mai cuprinzător și adecvat la noile realități. Au fost, așadar, concepute și dezvoltate reguli de drept internațional privat, respectiv, au fost create diverse instituții internaționale pentru a servi drept forum în vederea negocierii și aplicării acestora.

Internaționalizarea surselor de DIP a avut ca și rezultat:

- apariția unor noi principii fundamentale, născute dintr-o perspectivă universală;
- crearea spațiilor regionale integrate, bazate pe o comunitate de valori;
- multiplicarea instrumentelor normative;
- adoptarea unor reguli care, uneori, reprezintă mai puțin reflectarea unui echilibru între interesele implicate decât un rod al unui compromis ciclic.

a) Diferitele organisme internaționale care au contribuit la elaborarea și implementarea normelor de drept internațional privat

- *Organizația Mondială a Comerțului (OMC)*¹⁵ – reprezintă un participant deosebit de important la comerțul internațional, care a fost înființat în anul 1994, prin Acordul de la Marrakech, cu scopul principal de a favoriza comerțul în sensul deschiderii piețelor, respectiv de a asigura un forum destinat negocierilor dintre statele membre în vederea încheierii de acorduri comerciale, precum și de a oferi un cadru adecvat soluționării litigiilor comerciale.

- *Națiunile Unite* – constituie cea mai importantă organizație internațională, fondată în anul 1945 cu misiunea de a asigura pacea mondială, respectarea drepturilor omului, cooperarea internațională și respectarea dreptului internațional.

- *Comisia Națiunilor Unite privind comerțul și dezvoltarea economică (CNUCED)*¹⁶ a fost creată în 1964 în urma Conferinței Națiunilor Unite de la Geneva, cu rolul de a favoriza cooperarea internațională, în sensul de a stabili reguli comerciale internaționale, care să țină seama de interesele specifice ale țărilor nedezvoltate sau în curs de dezvoltare

¹⁵ <http://www.wto.org>.

¹⁶ <http://www.unctad.org>.

- *Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional (CNUDCI)*¹⁷ - organism subsidiar ONU, fondat în baza rezoluției Națiunilor Unite 2205/1966 pentru a deservi dezideratului de unificare a dreptului substanțial privind comerțul internațional. Comisia formulează și propune reguli uniforme sub forma de legi-model, precum și ghiduri juridice, confirmă calitativ documente ale altor organizații internaționale și interpretează reguli uniforme cuprinse în tratate și convenții.

- *Conferința de la Haga privind dreptul internațional privat*¹⁸ - a fost înființată ca și organism intragubernamental în anul 1951, având ca preocupare principală unificarea dreptului internațional privat, respectiv a normelor conflictuale din domeniile dreptului familiei, capacității persoanelor, succesiunilor, cooperării judiciare și administrative internaționale, dreptului mediului, dreptului contractelor și dreptului societăților comerciale.

- *Camera de Comerț Internațional (CCI)*¹⁹ - a fost concepută în 1919 de un grup de antreprenori care s-au autointitulat „comercianți ai păcii”, cu scopul de a crea noi reguli aplicabile comerțului internațional și de a îmbunătăți climatul de înțelegere între națiuni - ceea ce s-a și realizat în timp. În prezent, ICC este cea mai mare și mai reprezentativă organizație de afaceri din lume; singura instituție care reprezintă cu autoritate, pe plan mondial, întreprinderi din toate sectoarele de activitate.

- *Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT)*²⁰ - a fost înființat în anul 1926, la Roma, având ca scop declarat: studiul și unificarea dreptului privat. Sub egida sa au fost elaborate numeroase instrumente internaționale (convenții, ghiduri, principii, legi-model etc.), respectiv, au fost pregătite studii pentru alte organizații, cum a fost, spre exemplu, colaborarea cu CNUDCI în vederea elaborării Convenției de la Viena din 1980 asupra contractului de vânzare internațională de mărfuri.

- *American Law Institute (ALI)*²¹ - reprezintă o organizație independentă, din Statele Unite ale Americii, al cărui scop îl reprezintă clarificarea, modernizarea și îmbunătățirea normelor de drept privat.

- *Uniunea Europeană (U.E.) și Asociația Europeană de liber-schimb (AELE)* - aceste două instituții contribuie la coordonarea sistemelor juridice ale statelor membre prin armonizarea normelor de drept, pe o bază regională. De remarcat este faptul că, astfel de organisme există și în alte părți ale lumii, dar, cu grad de integrare mult mai mic, cum ar fi spre exemplu: ALENA (Acordul de liber schimb din America de Nord), APEC (Cooperarea economică pentru Asia-Pacific), OHADA (Organizația pentru Armonizarea Dreptului Afacerilor în Africa), OEA (Organizația Statelor Americane) etc.

¹⁷ <http://www.uncitral.org>.

¹⁸ <http://www.hcch.net>.

¹⁹ <https://iccwbo.org/>.

²⁰ <http://www.unidroit.org>.

²¹ <https://www.ali.org/>.

b) Normele juridice internaționale

Izvoarele juridice internaționale derivă din tratatele internaționale, convenții, acorduri, uzanțe și practica statornicită în domeniu. Potrivit dispozițiilor art. 11, alin. (2) coroborate cu art. 20 din Constituția României, este izvor de drept internațional privat acel tratat, acea convenție la care România este parte.

i) Tratatelor și convențiile internaționale

Prezența unui element de extraneitate în cadrul raportului juridic dedus judecății generează mai întâi de toate întrebarea dacă nu există vreun tratat sau convenție internațională care s-ar putea aplica. În ipoteza unui răspuns afirmativ, acesta sau aceasta va prevala normelor interne, ghidând judecătorul cauzei spre identificarea soluției conflictului de legi și a celui de jurisdicții.

Aplicarea normelor internaționale se va face cu respectarea următoarelor principii:

- *ratione materia* (câmpul material de aplicare a textului legal);
- *ratione loci* (câmpul spațial de aplicare a normei juridice);
- *ratione tempore* (câmpul temporal de aplicare a textului);
- *ratione personae* (persoanele fizice/juridice vizate de textul legal).

Este importantă efectuarea unei analize aprofundate a textului legal internațional pentru a se observa dacă nu există o posibilă rezervă a statelor semnatare sau vreo clauză de reciprocitate.

Tratatelor privind dreptul internațional privat sunt diverse prin conținutul și scopurile lor, însă toate au aceeași natură juridică. Varietatea tratatelor internaționale este datorată în primul rând numărului părților semnatare, care poate oscila de la două state la mai mult de șaiszeci de state, cum se întâmplă spre exemplu în cazul Convenției de la Viena din 1980 privind vânzarea internațională de mărfuri²². Totodată, acest aspect se raportează și la diversitatea problemelor de drept pe care tratele urmăresc să le rezolve: unele adoptă reguli de jurisdicție uniforme, în timp ce altele unifică regulile de drept material aplicabile într-un anumit domeniu.

Din categoria tratatelor internaționale care reglementează aspecte de drept internațional privat, amintim următoarele:

i.1. Tratatelor privind unificarea regulilor de soluționare a conflictului de legi²³:

- Convenția de la Haga din 12 iunie 1902 pentru reglementarea conflictelor de legi în materia căsătoriei, ratificată de România prin Decretul Lege nr. 873/1904;
- Convenția de la Haga din 12 iunie 1902 pentru reglementarea conflictelor de legi și de jurisdicții în materie de divorț și de separație de corp, ratificată de România prin Decretul Lege nr. 873/1904;

²² România a aderat la această Convenție prin Legea nr. 24/1991, publ. în M. Of., Partea I, nr. 54 din 19 martie 1991.

²³ Trebuie remarcat faptul că, deși scopul principal al acestor convenții este de unificare a normelor privind conflictele de drept în domeniile vizate, acestea reglementează, totodată, și o serie de dispoziții de drept substanțial unificate, necesare pentru funcționarea regulilor de conflict.

- Convenția de la Haga din 4 iulie 1905 privitoare la conflictele de legi relative la efectele căsătoriei asupra drepturilor și datorilor soților în raporturile lor personale și asupra averilor soților, ratificată de România prin Decretul Lege nr. 1007/1912 ;

- Convenția de la Haga din 4 iulie 1905 privitoare la interdicție și la măsurile de protecție analoge ratificată de România prin Decretul Lege nr. 1007/1912;

- Convenția Națiunilor Unite asupra contractului de vânzare internațională de mărfuri, adoptată la Viena la 11 aprilie 1980;

- Convenția asupra prescripției în materie de vânzare internațională de mărfuri de la New York din 14 iunie 1974, modificată prin Protocolul de modificare de la Viena din 11 aprilie 1980²⁴;

i.2. Convenții privind competența jurisdicțională, aspecte referitoare la arbitrajul internațional și reglementează efectele hotărârilor judecătorești străine:

- Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 privind jurisdicția și efectul deciziilor civile și comerciale, înlocuită de Regulamentul (CE) nr. 44/2001 din 22 decembrie 2000 (a intrat în vigoare la 1 martie 2002);

- Convenția Idu „Bruxelles I” din 28 martie 1998 privind jurisdicția și recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială, care a fost înlocuită prin intrarea în vigoare a Regulamentului nr. 1347/2000 din 29 mai 2000 (a intrat în vigoare la 1 martie 2005), înlocuit, la rândul său de Regulamentul nr. 2201/2003 din 27 noiembrie 2003;

i.3. Raportul dintre dreptul național și cel internațional

În ceea ce privește forța juridică a tratatelor internaționale, principiul guvernant este cuprins în art. 11 din Constituția României, potrivit căruia: „(1) *Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.*

(2) *Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.*

(3) *În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”*

În stabilirea raportului dintre normele interne și cele internaționale, prezintă importanță și prevederile art. 2557, alin. (3) din Codul civil, potrivit cărora dispozițiile Cărții a-7-a, referitoare la dreptul internațional privat sunt aplicabile în măsura în care convențiile internaționale la care România este parte, dreptul Uniunii Europene sau alte legi speciale nu stabilesc o altă reglementare.

Sub aspectul analizat sunt relevante și dispozițiile art. 20 din Constituția României, care statuează în sensul că: „(1) *Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.*

(2) *Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările*

²⁴ România a aderat prin Legea nr. 24 din 12 martie 1992, publ. în M. Of., Partea I, nr. 46 din 20 martie 1992.

internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.” Rezultă, așadar, superioritatea reglementării internaționale față de cea internă în materia drepturilor fundamentale ale omului, cu excepția situației în care legile interne conțin dispoziții mai favorabile²⁵.

ii) Uzanțele internaționale

În absența unui cadru juridic relevant și suficient de cuprinzător, practica a dezvoltat o serie de reguli și protocoale de acțiune pentru a răspunde nevoilor sale.

Uzanțele sunt definite ca reprezentând comportamente ale participanților în cadrul raporturilor economice internaționale într-un anumit domeniu, care au dobândit, progresiv, prin generalizarea în spațiu și în timp, puterea unor veritabile reguli de drept aplicabile în jurisprudența arbitrală sau jurisdicția etatică, chiar și în ipotezele în care părțile nu au făcut referire expresă la aceasta²⁶.

Atâta timp cât aceste reguli sunt cunoscute și utilizate pe scară largă de către participanții la comerțul internațional, ele sunt echivalente cu un drept comun al statelor. Problema acestora constă în aceea că nu sunt însoțite de o constrângere juridică și că, de multe ori, sunt dificil de cunoscut pentru un jurist. Tocmai pentru a se evita aceste neajunsuri, ICC a procedat la codificarea unei părți importante a acestora. Avem în vedere INCOTERMS²⁷.

Uzanțele se disting între uzanțe ale părților-stabilite în contextul relațiilor de afaceri, uzanțe codificate și uzanțe necodificate,

iii) Principiile transnaționale

Principiile transnaționale reprezintă un drept comun al statelor, care vizează principii generale de drept, respectiv, reguli de conduită, ce rezultă din soluții similare conferite de sistemele naționale, la care se referă arbitrii²⁸. Ideea recunoașterii Principiilor transnaționale se raportează la dreptul roman, care se aplica asemeni unui *jus gentium* presupus universal. Principiile transnaționale se disting de uzanțele corporative, care sunt mult mai limitate. Spre exemplu, adagiul *pacta sunt servanda*, principiul bunei credințe, principiul responsabilității internaționale, principiul compensării datoriiilor reciproce și multe altele sunt în plină expansiune, dobândind o putere tot mai semnificativă ca răspuns la nevoia tot mai mare de reguli comune.

²⁵ Pentru o analiză mai detaliată a se vedea M. Constantinescu, I. Muraru, A. Iorgovan, *Revizuirea Constituției României, Explicații și comentarii*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 17 și urm..

²⁶ B. Goldman, *Droit commercial européen*, 2 éd., Revue internationale de droit comparé, 1973, p. 215-217.

²⁷ Pentru o analiză cuprinzătoare: D.A. Sitaru, D.A. Sitaru, *Considerații privind INCOTERMS 2020*, Universul Juridic Premium, 7 din 2020.

²⁸ Ph. Fouchard, E. Gaillard, B. Goldman, *Traite de l'arbitrage commercial international*, Ed. Litec, 1996, n° 1671 și următoarele.

iv) *Lex mercatoria*

Problematica existenței unei *lex mercatoria* a fost dezbătută în literatura de specialitate încă din anul 1964²⁹.

În esența sa, conceptul de *lex mercatoria* desemnează un ansamblu reguli de conduită cu valoare normativă, dezvoltate în cadrul cercurilor internaționale de profesioniști ai comerțului, fondat pe alianța surselor sale și capabil să exercite o acțiune proprie asupra acestora³⁰. Aceasta cuprinde o serie de principii ale dreptului comerțului internațional și numeroase practici contractuale internaționale ce se bucură de o largă răspândire. În doctrină s-a reținut că *lex mercatoria* se prezintă ca „o rețea informală și flexibilă de reguli și arbitri ce stabilesc un drept internațional privat al comerțului”³¹.

Nu se poate vorbi despre *lex mercatoria* ca despre un sistem de drept, întrucât îi lipsește omogenitatea și sistemul sancționator. Cu toate acestea, *lex mercatoria* este general recunoscută și aplicată în lumea comerțului internațional, acest demers fiind justificat de ideea pluralismului juridic³².

Se apreciază că statele nu au capacitatea de a epuiza prin reglementările lor multitudinea ipotezelor și circumstanțierilor raporturilor juridice de drept internațional. Așadar, acolo unde normele de drept național sunt confuze, nu există sau sunt contrare principiilor generale de drept, va deveni incidentă *lex mercatoria*, care presupune un *proces creator*³³.

Lex mercatoria cuprinde uzanțele comerciale internaționale, principiile generale internaționale, contractele standardizate și practica jurisprudențială statornicită în domeniu. Analizând conceptul din punct de vedere funcțional, *lex mercatoria* corespunde unei realități economice, și mai puțin politice, rațiunea sa fiind aceea de a răspunde nevoilor societății comerciale internaționale.

Juridicitatea *lex mercatoria* a fost recunoscută printr-o celebră hotărâre a instanței superioare franceze³⁴ încă din anul 1981, fiind adoptată o poziție pragmatică, apreciindu-se că arbitrii au respectat obligația lor de a defini legea aplicabilă prin

²⁹ Berthold Goldman, *Frontières du droit et „lex mercatoria”*, Archives de Philosophie du Droit, tome IX, 1964, p. 177-192. Ideea acestui nou concept a fost inițiată și dezbătută și de către doctrinarul Clive Schmitthoff (aparținând școlii anglo-saxone) – C. Schmitthoff, *The Unification of the Law of International Trade*, în Journal of Business Law 105, 1968

³⁰ Asupra conceptului de *lex mercatoria*, a se vedea în doctrina română: O. Căpășină, B. Ștefănescu, *Tratat de drept al comerțului internațional. Partea specială, vol. II*, Ed. Academiei, București, 1986, pp. 8-10; T.R. Popescu, *Drept internațional privat*, Ed. Romfel, București, 1994, pp. 187-191; D.-A. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială - norme conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 338.

³¹ R. Michaels, *The True Lex Mercatoria: Law Beyond the State*, în *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Volume 14, Issue 2, 2007, p. 448.

³² În acest sens, a se vedea O. Lando, *The Lex Mercatoria in International Commercial Arbitration*, în *International and Comparative Law Quarterly*, Volume 34, Issue 4, 1985, p. 752.

³³ *Idem*.

³⁴ Hotărârea Fougerolle – Curtea de Casație franceză, Secția a 2-a, Civilă, 9 decembrie 1981 în JDI 1982, p. 931.

faptul de a se raporta la „*principiile generale ale obligațiilor, aplicabile în comerțul internațional*”. Zece ani mai târziu a fost pronunțată o altă hotărâre de referință – decizia Valenciana³⁵, în cadrul căruia s-a statuat în sensul că arbitrul se pronunță în drept atunci când se referă la „*toate regulile comerciale internaționale care au decurs din practică și au primit sancțiunea din jurisprudența națională*”. Instanța franceză a reținut în mod concret că hotărârea arbitrară ce reprezenta obiectul cauzei a fost pronunțată în temeiul unor reglementări de drept distincte, pe care le-a numit *lex mercatoria*. De la această hotărâre și până în prezent, conceptul de *lex mercatoria* a cunoscut numeroase aplicații.

Este important de menționat că juridicitatea conceptului *lex mercatoria* nu depinde în mod esențial de existența unei sancțiuni.

În ceea ce privește aplicabilitatea, subliniem *vocația concurențială* a *lex mercatoria*, ceea ce presupune posibilitatea aplicării sale în concurs cu legile naționale Alegea sa depinde de convingerile judecătorului sau ale arbitrilor cauzei. Pentru aplicabilitatea *lex mercatoria* nu e necesar ca părțile să se fi referit la ea, ci doar să nu o fi înlăturat.

În contextul dreptului pozitiv, *lex mercatoria* reprezintă o formă normativă larg recunoscută și în plină expansiune, ca o consecință firească a globalizării economiei³⁶. Mediile comerciale răspund la noile fenomene prin crearea de reguli uniforme noi, care se integrează în conceptul de *lex mercatoria*. Amintim cu titlu de exemplu domeniul dreptului biotehnologiei sau cel al activităților economice.

v) Standardele și normele de referință

Modelarea și implementarea unor standarde în diversele domenii de activitate prezintă importanță din ce în ce mai semnificativă, în special în activitatea Camerei Internaționale de Comerț, Institutului Unidroit, Institutului de Drept American. Aceste standarde ridică problema configurării unui capitalism juridic mondial care integrează costurile proceselor transnaționale în strategia de cucerire a piețelor de desfacere, demers care contribuie semnificativ la o mai bună controlare a lor. Această strategie este posibilă datorită existenței unui spațiu transnațional cu o densitate instituțională redusă, și nu ridică problema locului legiuitorului național în contextul legitimității standardelor astfel adoptate.

Totodată, există o serie de norme elaborate în vederea unificării și coordonării sistemelor juridice naționale, care au tendința de a moderniza și internaționaliza legislația statelor pentru a optimiza relațiile dintre operatorii economici. Diferite organisme internaționale au competența de a elabora și dezvolta aceste norme, care sunt susceptibile a fi folosite ca model pentru legiuitorul intern, respectiv ca text de lege pentru subiecții de drept, instanțele de stat sau cele de arbitraj. În acest sens amintim următoarele:

³⁵ Curtea de Casație franceză, Secția întâi civilă, 22 octombrie 1991, în Rev. Crit. DIP 1992, p. 113.

³⁶ H. Ciurtin, *Apusul Westphaliei: aplicații ale noii lex mercatoria în arbitrajul internațional*, în Revista Română de Arbitraj nr. 2/2016.

v.1. *Legile model*. Acestea sunt elaborate de diferite organisme internaționale și sunt destinate statelor. Amintim cu titlu de exemplu legea-model privind arbitrajul comercial internațional, legea-model privind viramentele internaționale și legea-model privind achizițiile publice de bunuri, lucrări și servicii (precum și ghidul de aplicare al acesteia), elaborate de UNCITRAL, acordul internațional privind falimentul elaborat de Asociația Internațională a Barourilor sau legea-model referitoare la divulgarea informațiilor despre franciză redactată de UNIDROIT. Acestea constituie standarde de referință în primul rând pentru legiuitorul național, însă și părțile din cadrul unui contract sau arbitrul însărcinat cu soluționarea litigiului se pot raporta în mod direct la aceste dispoziții.

v.2. *Jurisprudența arbitrală*. Dacă hotărârea arbitrară reprezintă drept pozitiv între părțile litigante, vis-à-vis de terți, se conturează ca un standard de referință. În măsura în care aceasta este publicată, deși nu are forță obligatorie poate servi ca sursă de inspirație pentru procedurile arbitrale ulterioare, precum și, eventual, pentru judecătorul național³⁷.

v.3. *Codurile Camerei de Comerț Internațional*. Aceste instrumente reprezintă rezultatul codificării cutumelor și uzanțelor de comerț internațional, având scopul de a crește previzibilitatea și accesibilitatea în cadrul procedurilor întreprinse. Acestea sunt publicate în toate limbile și oferite operatorilor economici. Atâta timp cât părțile contractuale nu le integrează în domeniul de aplicare, acestea nu devin obligatorii.

v.4. *Principiile UNIDROIT*. Aceste principii au fost adoptate sub egida Institutului Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT) și au o vocație declarată de a regrupa și sistematiza principiile comerțului internațional sub forma unor instrumente de drept uniform³⁸. Acestea reprezintă un ansamblu normativ, fără valoare obligatorie, cu vocație de aplicabilitate mondială. Ele pot fi utilizate ca reguli guvernatoare ale raportului juridic contractual (metoda încorporării contractuale), ca instrumente de interpretare și completare a normelor legale, precum și ca model pentru legiuitorul național sau cel internațional.

v.5. *Principiile dreptului internațional public*. Aceste principii constituie baza multor reguli de drept internațional privat. Amintim cu titlu de exemplu, Principiul respectului pentru suveranitatea teritorială, care reprezintă fundamentul regulii conflictului de legi ce vizează imobilele. Acestea sunt supuse statului pe teritoriul căruia se află³⁹.

³⁷ S. Deleanu, *Tradiție și modernitate în arbitrajul internațional din România*, Revista Română de Arbitraj, nr. 2 din 30 iunie 2008.

³⁸ S. Deleanu, *Semnificații și Implicații ale clauzelor standard privind utilizarea de către părți a principiilor Unidroit aplicabile contractelor comerciale internaționale*, Revista Română de Drept Privat, nr. 6 din 31 decembrie 2014.

³⁹ C. Moldovan, *Considerații referitoare la raportul dintre dreptul intern și dreptul internațional public*, Universul Juridic Premium 5 din 2018.

4. Sursele derivate din dreptul Uniunii Europene

Ordinea juridică europeană, este autonomă atât în raport cu ordinea juridică a statelor membre, cât și cu cea internațională. Construcția Uniunii Europene transferă din ce în ce mai multe competențe instituțiilor europene, ceea ce determină expansiunea acestei ordini juridice, extinderea metodică și progresivă a domeniului său material, având ca scop principal observarea și înlăturarea tuturor obstacolelor ce se manifestă în calea unei bune funcționări a pieței interne.

Europenizarea dreptului privat – în general, reprezintă o realitate în continuă desfășurare care tinde să înlocuiască progresiv normele naționale cu cele ce emană de la Comunitățile Europene⁴⁰.

a) Reglementările europene și dreptul internațional privat

Ordinea juridică comunitară a fost construită pe principiile liberei circulații. Mai întâi, s-a dezvoltat *libera circulație a mărfurilor*, iar, în raport de acest domeniu, s-a făcut distincție între regulile tehnice, care se referă la fabricarea, compoziția și prezentarea produsului, respectiv, reglementările legate de comercializarea și promovarea acestuia⁴¹. În plus față de aceste categorii de norme, se mai conturează și normele imperative, reglementările privind stabilirea propriului domeniu de aplicare teritorială și regulile materiale de drept privat supuse conflictului de legi.

Analiza economică a dreptului suscită legiuitorul să ia în considerare două fenomene: (i) piața juridică se confruntă cu disfuncționalități, datorate, în special, asimetriei informațiilor puse la dispoziția părților în vederea alegerii legii sau a jurisdicției incidente într-o anumită ipoteză; (ii) unele legislații naționale conduc la soluții de respingere față de cetățenii altor state, dar nu și în cadrul sistemului lor legal, existând tot interesul pentru a le întreține.

Legiuitorul european are la îndemână trei posibilități pentru a contracara aceste probleme: (i) abordarea celei mai extinse armonizări materiale, sacrificând diversitatea; (ii) armonizarea minimă și aplicarea legii autonome, asociată cu o lipsă de alegere a legii; (iii) evitarea unei armonizări și aplicarea legii statului de reședință, sub rezerva existenței unor obstacole ce vizează vreuna din libertățile de circulație ca bază a pieței interne.

Așadar, atunci când nu există armonizare, controlul exercitat de dreptul european se bazează pe conceptul de „*obstacol în calea liberei circulații*”. În prezent, conceptul este extins, vizând existența unei posibilități/imposibilități de acces la piața altor state membre. Acest control nu poate purta însă asupra reglementărilor naționale referitoare la publicitate sau la condițiile de vânzare, raportându-se la

⁴⁰ B. von Hoffmann, „*The Europeanization of Private International Law*” – în K. Boele-Woelki, M. Bogdan, B. Dutoit, B. von Hoffmann (coord.), P. Kaye, W. Posch, F. Salerno, *European Private International Law*, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1998, p. 15.

⁴¹ În acest sens, CJCE, hotărârea din 24 noiembrie 1993, pronunțată în afacerea C-267/91 conexasă cu C-268/91, Keck și Mithouard.

regulile tehnice⁴². Cu privire la problematica relațiilor private dintre operatori, armonizarea s-a realizat totuși, în principal, în domeniul protecției consumatorilor. Amintim cu titlu de exemplu Directiva din 25 iulie 1985 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre cu privire la răspunderea pentru produsele cu defect (85/374/CEE)⁴³, Regulamentul Roma II privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale⁴⁴.

În ceea ce privește libera circulație a serviciilor, reglementările europene și cele ale dreptului internațional privat se completează, în special prin adoptarea Directivei 2006/123/CE la 12 decembrie 2006⁴⁵, în vigoare din 29 decembrie 2009, fiind prioritizată evoluția spre o piață internă autentică a serviciilor. Atât normele cuprinse de această Directivă, cât și cele ale Regulamentului Roma I tind spre o excludere a oricărei referințe privitoare la aplicarea legii de origine.

b) *Emergența dreptului internațional privat european*

Se conturează treptat, dar sigur conceptul de „*drept internațional privat european*” pentru calificarea normele de sursă europeană utilizate în cadrul conflictului de legi. Acestea sunt reguli de drept internațional privat în sensul tradițional al termenului, cu mențiunea că sunt unificate la nivelul Uniunii Europene. Ordinea juridică de referință a cărei jurisdicție sau lege va fi desemnată, rămâne ordinea juridică a statului, iar, prin urmare, acest drept rămâne un drept internațional privat, chiar dacă este de sursă europeană.

Inițial, dreptul comunitar era, de esență, compus din reguli de fond destinate să stabilească și să ocrotească libertățile specifice, fără a se pune problema unor norme de conflict. Treptat, însă s-a remarcat o dezvoltare sistematică a normelor de conflict. Într-o primă etapă, o serie de texte de drept derivat au fost completate cu reguli conflictuale. Amintim cu titlu de exemplu: a doua Directivă 88/357/CEE din

⁴² L. Idot, *Les produits*, în *Conflits de lois et régulation économique*, Sous la direction scientifique de Mathias Audit, Horatia Muir Watt et Etienne Pataut, LGDJ, 2008, p. 37.

⁴³ Publ. în JO L 210, 7.8.1985, p. 29, astfel cum a fost modificată prin Directiva 1999/34/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 mai 1999, publicată în JO, L141.4.6.1999, p. 20, transpusă inițial în dreptul nostru prin Ordonanța Guvernului nr. 87/2000 privind răspunderea producătorilor pentru pagubele generate de produsele defectuoase, publicată în M. Of. nr. 421 din 1 septembrie 2000, abrogată expres prin Legea nr. 37/2002, publicată în M. Of. nr. 91 din 2 februarie 2002. În prezent, sediul materiei este reprezentat de Legea nr. 240/2004 privind răspunderea producătorilor pentru pagubele generate de produse cu defecte, publicată în M. Of. nr. 552 din 24 iunie 2004 și rep. în M. Of. nr. 313 din 22 aprilie 2008. Pentru mai multe detalii, a se vedea M.C. Cercel, *Regimul răspunderii pentru produsele cu defecte în materie de sănătate publică*, Revista științifică de comunicări, Sesiunea 25-26 aprilie 2012, articol publicat online la adresa: https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Cercel%20Mihaela%20Claudia.pdf.

⁴⁴ Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007, publ. în OJ L 199, 31.7.2007, p. 40-49.

⁴⁵ Publ. în J.OUE 13/Volumul 58, 32006L0123, L 376/36, p. 50, transpusă prin Ordonanța de urgență nr. 49/2009 privind libertatea de stabilire a prestatorilor de servicii și libertatea de a furniza servicii în România, publicată în M. Of., Partea I, nr. 366 din 1 iunie 2009.

22 iunie 1988⁴⁶ de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea generală directă, de stabilire a dispozițiilor destinate să faciliteze exercitarea efectivă a libertății de a presta servicii și de modificare a Directivei 73/239/CEE; a doua Directivă 90/619/CEE din 8 noiembrie 1990⁴⁷ privind coordonarea dispozițiilor legislative, reglementărilor și a actelor administrative referitoare la asigurările directe de viață, de stabilire a dispozițiilor destinate să faciliteze exercitarea efectivă a libertății de a presta servicii și de modificare a Directivei 79/287/CEE; Directiva 93/83/CEE a Consiliului din 27 septembrie 1993⁴⁸ privind coordonarea anumitor norme referitoare la dreptul de autor și drepturile conexe aplicabile difuzării de programe prin satelit și retransmisiei prin cablu.

Ulterior, au apărut o serie de *dispoziții comunitare imperative*, cu valoare de *legi de poliție*, cu implicație directă asupra dreptului internațional privat, în sensul că

⁴⁶ Publ. în J.O. U.E. L 172/1, 06/Volumul 01, 31988L0357, p. 197, transpusă în dreptul intern prin Legea pentru modificarea și completarea Legii nr.32/2000 privind societățile de asigurare și supravegherea asigurărilor, publ. în M. Of. 976/25.10.2004, p. 1-6; Ordinul Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor pentru punerea în aplicare a Normelor privind metodologia de calcul al marjei de solvabilitate de care dispune asigurătorul care practică asigurări generale, al marjei de solvabilitatea minime și al fondului de siguranță, publ. în M. Of. nr. 615/15.07.2015, p. 8-14; Ordinul Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor pentru punerea în aplicare a Normelor privind rezervele tehnice pentru asigurările generale, activele admise să le acopere, precum și dispersia activelor admise să acopere rezervele tehnice brute, publ. în M. Of. nr. 615/15.07.2005, p. 2-4; Ordinul Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor pentru punerea în aplicare a Normelor privind supravegherea suplimentară a societăților de asigurare care fac parte dintr-un grup de asigurare, publ. în M. Of. nr. 615/15.07.2005, p. 21-22; Ordonanța de urgență a Guvernului pentru modificarea și completarea Legii nr. 32/2000 privind societățile de asigurare și supravegherea asigurărilor, publ. în M. Of. nr. 1191/29.12.2005, p. 1-15; 2005-12-29; Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.201/2005 pentru modificarea și completarea Legii nr.32/2000 privind societățile de asigurare și supravegherea asigurărilor, publ. în M. Of. nr. 421/16.05.2006, p. 2-8; Ordinul pentru punerea în aplicarea Normelor privind coasigurarea comunitară, publ. în M. Of. nr. 560/28.06.2006, p. 7-8; Ordinul pentru punerea în aplicare a Normelor privind activele admise sa acopere rezervele tehnice brute pentru asiguratorul care practica activitatea de asigurări generale, dispersia activelor admise sa acopere rezervele tehnice brute, precum si coeficientul de lichiditate, publ. în M. Of. nr. 960/29.11.2006, p. 24-27; Ordinul pentru punerea în aplicare a Normelor privind legea aplicabilă contractelor de asigurare care reglementează riscuri situate în statele membre ale Uniunii Europene sau în cele aparținând Spațiului Economic European, publ. în M. Of. nr. 200/23.03.2007, p. 25-27; Ordinul pentru punerea în aplicare a Normelor privind metodologia de calcul al marjei de solvabilitate de care dispune asigurătorul care practică asigurări generale, al marjei de solvabilitate minime și al fondului de siguranță, publ. în M. Of. nr. 344/21.05.2007, p. 24-32.

⁴⁷ Publ. în J.O.U.E. L 330, 29.11.1990, p. 50-61, netranspusă în dreptul român.

⁴⁸ Publ. în J.O.U.E. L 248/15, 31993L0083, 17/Volumul 01, p. 134, transpusă în dreptul nostru prin: Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, publ. în M. Of. nr. 60 din 26.03.1996, p. 2-21; Legea pentru modificarea și completarea Legii nr.8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, publ. în M. Of. nr. 587 din 30.06.2004, p. 1-24; Ordonanța de urgență pentru modificarea și completarea Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, publ. în M. Of. nr. 843 din 19.09.2005, p. 1-16; Legea privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 123/2005 pentru modificarea și completarea Legii nr.8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, publ. în M. Of. nr. 657 din 31.07.2006, p. 2-12.

acestea exclud aplicarea oricăror alte prevederi ale unui stat terț sau a unui stat membru, care ar fi contrară⁴⁹.

Acestea sunt:

- Directiva 94/47/CE din 26 octombrie 1994⁵⁰ privind protecția dobânditorilor în ceea ce privește anumite aspecte ale contractelor privind dobândirea dreptului de folosință pe durată limitată a bunurilor imobile (art. 9⁵¹) – înlocuită prin Directiva 2008/122/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 ianuarie 2009⁵² privind protecția consumatorilor în ceea ce privește anumite aspecte referitoare la contractele privind dreptul de folosință a bunurilor pe durată limitată, la contractele privind produsele de vacanță cu drept de folosință pe termen lung, precum și la contractele de revânzare și de schimb;

- Directiva 93/13/CEE din 5 aprilie 1993⁵³ privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – la art. 6 alin. (2) se prevede că: *„Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că consumatorul nu își pierde protecția acordată prin această directivă datorită alegerii legislației unui stat nemembru ca legislație aplicabilă*

⁴⁹ Pe lângă acestea, se mai conturează și alte reguli imperative implicite, în special prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene. Amintim în acest sens hotărârea Ingmar din 9 noiembrie 2000 (C-381/98) ce vizează Directiva 86/653/CEE din 18 decembrie 1986 privind agenții comerciali, în cadrul căruia s-a statuat în sensul că dreptul la despăgubire trebuie aplicat chiar dacă legea care guvernează litigiul, în speță, cea a unui stat terț, nu prevede această dispoziție.

⁵⁰ Publ. în J.O.U.E. L280/83, 31994L0047, 13/Volumul 14, p. 204.

⁵¹ Articolul 9 prevedea că: *„Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că, oricare ar fi legislația aplicabilă, dobânditorul nu este privat de protecția acordată prin prezenta directivă, în cazul în care bunul imobiliar în cauză este situat pe teritoriul unui stat membru.”*

⁵² Publ. în J.O.U.E. L33/10 3.2.2009, transpusă în dreptul nostru prin Ordonanța de urgență a Guvernului pentru protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor privind dobândirea dreptului de folosință pe o perioadă determinată a unuia sau a mai multor spații de cazare, a contractelor pe termen lung privind dobândirea unor beneficii pentru produsele de vacanță, a contractelor de revânzare, precum și a contractelor de schimb, publ. în M. Of. nr. 134 din 22.02.2011, p. 4-15; Legea nr.25/2015 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 14/2011 pentru protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor privind dobândirea dreptului de folosință pe o perioadă determinată a unuia sau a mai multor spații de cazare, a contractelor pe termen lung privind dobândirea unor beneficii pentru produsele de vacanță, a contractelor de revânzare, precum și a contractelor de schimb, publ. în M. Of. nr. 166 din 10.03.2015, p. 2-3.

⁵³ Publ. în J.O.U.E. L095/29, 31993L0013 15/Volumul 02, p. 273, transpusă în dreptul nostru prin: Legea privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori, publ. în M. Of. nr. 560/10.11.2000, p. 5-7; Ordinul Președintelui Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor privind înființarea, organizarea și funcționarea Comisiei pentru Clauze Abuzive, publ. în M. Of. nr. 4/ 7.01.2002, p. 9-11; Legea pentru modificarea Legii nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori, publ. în M. Of. nr. 52 din 25.01.2002, p. 4; Hotărârea privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 480 din 18.07.2007, p. 11-14; Legea privind combaterea practicilor incorecte ale comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 899 din 28.12.2007, p. 2-12; Legea nr. 193/2000, republicată, privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, publ. în M. Of. nr. 543 din 03.08.2012, p. 14-16.

contractului, în cazul în care acesta din urmă are o strânsă legătură cu teritoriul statelor membre”;

- Directiva 2002/65/CE din 23 septembrie 2002⁵⁴ privind comercializarea la distanță a serviciilor financiare de consum și de modificare a Directivei 90/619/CEE a Consiliului și a Directivelor 97/7/CE și 98/27/CE, în versiunea consolidată 13.01.2018 – la art. 12 alin. (2) se prevede că: *„Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a asigura că un consumator nu își pierde protecția acordată de prezenta directivă din cauza alegerii legislației unei țări terțe ca legislație aplicabilă contractului, în cazul în care acest contract are o legătură strânsă cu teritoriul unuia sau mai multor state membre”;*

- Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011⁵⁵ privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului Text cu relevanță pentru SEE – art. 4 statornicește în sensul că: *„Dacă nu se prevede altfel în prezenta directivă, statele membre nu pot menține sau introduce în legislația lor internă dispoziții diferite de cele stabilite în prezenta directivă, inclusiv dispoziții mai mult sau mai puțin stricte, pentru a asigura un nivel diferit de protecție a consumatorilor”;*

⁵⁴ Publ. în J.O.U.E. L 271/16 32002L0065, 06/ Volumul 4, p. 183, transpusă în dreptul nostru prin Legea privind piața de capital, publ. în M. Of. nr. 571/29.06.2004, p. 1-64; Ordonanța privind protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare, publ. în M. Of. nr. 796/27.08.2004, p. 3-7; Ordinul președintelui Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare pentru aprobarea Regulamentului nr.32/2006 privind serviciile de investiții financiare, publ. în M. Of. nr. 103bis, p. 3-116; Legea privind combaterea practicilor incorecte ale comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 899/28.12.2007, p. 2-12; Ordonanța de urgență pentru modificarea Ordonanței Guvernului nr. 85/2004 privind protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare, publ. în M. Of. nr. 412/17.06.2009, p. 7-8; Legea privind aprobarea Ordonanței de urgență nr. 65/2009 pentru modificarea Ordonanței Guvernului nr. 85/2004 privind protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare, publ. în M. Of. nr. 778/13.11.2009, p. 3; Lege pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 85/2004 privind protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare, publ. în M. Of. nr. 723/29.10.2010, p. 2; Legea nr. 209 din 8 noiembrie 2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, publ. în M. Of. nr. 913/13.11.2019, p. 2-37.

⁵⁵ Publ. în J.O.U.E. L304/64, 22.11.2011, transpusă în dreptul nostru prin: Legea nr. 449/2003 privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora, republicată, publ. în M. Of. nr. 347/6.05.2008, p. 14-16; O.U.G. nr. 174/2008 pentru modificarea și completarea unor acte normative privind protecția consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 795/ 27.11.2008, p. 10-16; Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, republicată, publ. în M. Of. nr. 543/3.08.2012, p. 14-16; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 34/2014 privind drepturile consumatorului în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, publ. în Monitorul Oficial al României, nr. 427/11.06.2014, p. 4-19; Lege nr. 157/2015 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, publ. în M. Of. nr. 449 /23.06.2015, p. 4.

- Directiva 1999/44/CE din 25 mai 1999⁵⁶ privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe – la art. 7 alin. (2) se prevede că: „*Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că consumatorii nu sunt privați de protecția acordată de prezenta directivă, ca o consecință a alegerii legislației unui stat membru ca legislație aplicabilă contractului, în cazul în care contractul are o legătură strânsă cu teritoriul statelor membre*”;

- Directiva 96/71/CE din 16 decembrie 1996⁵⁷ privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii în versiunea consolidată – art. 3 alin. (1) statornicește în sensul că: „*Statele membre asigură că, indiferent de legea aplicabilă raporturilor de muncă, întreprinderile menționate la articolul 1 alineatul (1) garantează lucrătorilor detașați pe teritoriul lor condiții de muncă și de încadrare în muncă cu privire la următoarele aspecte stabilite în statul membru pe teritoriul căruia sunt executate lucrările:*

- *prin acte cu putere de lege și acte administrative și/sau*

- *prin convenții colective sau sentințe arbitrale de generală aplicare în sensul alineatului (8), în măsura în care acestea se referă la activitățile menționate în anexă:*

(a) *perioadele maxime de lucru și perioadele minime de odihnă;*

(b) *durata minimă a concediilor anuale plătite;*

(c) *salariul minim, inclusiv plata orelor suplimentare; prezenta literă nu se aplică sistemelor complementare de pensii;*

⁵⁶ Publ. în J.O.U.E. L171/12, 31999L0044, 15/Volumul 05, p. 89, transpusă în dreptul român prin: Legea privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora, publ. în M. Of. nr. 812/18.11.2003, p. 5-7; Hotărârea pentru abrogarea și completarea unor acte normative din domeniul protecției consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 10/5.01.2006, p. 1-2; Ordonanța Guvernului nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor - republicată la 28 martie 2007, publ. în M. Of. nr. 208/28.03.2007, p. 8-15; Ordinul președintelui Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor și al vicepreședintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală privind adoptarea măsurilor prin care se asigură punerea pe piață numai a brichetelor care prezintă caracteristici de siguranță pentru copii și interzicerea punerii pe piață a brichetelor fantezie, publ. în M. Of. nr. 364/29.05.2007, p. 13-15; Hotărârea privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 480/18.07.2007, p. 11-14; Legea privind combaterea practicilor incorecte ale comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 899/28.12.2007, p. 2-12, Legea privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora - republicată, publ. în M. Of. nr. 347/6.05.2008, p. 14-16; Hotărârea pentru modificarea anexei la Hotărârea Guvernului nr. 1.553/2004 privind unele modalități de încetare a practicilor ilicite în domeniul protecției intereselor colective ale consumatorilor, publ. în M. Of. nr. 629/29.08.2008, p. 31-32; Ordonanța de urgență pentru modificarea și completarea unor acte normative privind protecția consumatorilor, publ. în M. Of. 795/27.11.2008, p. 10-16; O.G. nr. 9/2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 449/2003 privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora, publ. în M. Of. nr. 66/29.01.2016, p. 9-10.

⁵⁷ Publ. în J.O.U.E L 018/1, 31996L0071, 05/Volumul 04, p. 29, transpusă în dreptul nostru prin: Legea privind liberul acces la informațiile de interes public, publ. în M. Of. nr. 663/23.10.2001, p. 5-7; Legea privind detașarea salariaților în cadrul prestării de servicii transnaționale, publ. în M. Of. nr. 636/24.07.2006, p. 2-3; Ordonanța de urgență nr. 28/2015 pentru modificarea și completarea Legii nr. 344/2006 privind detașarea salariaților în cadrul prestării de servicii transnaționale, publ. în M. Of. nr. 476/30.06.2015, p. 6-8; Legea nr. 16/2017 privind detașarea salariaților în cadrul prestării de servicii transnaționale, publ. în M. Of. nr. 196/21.03.2017, p. 2-12.

- (d) condițiile de punere la dispoziție a lucrătorilor, în special de către întreprinderile cu încadrare în muncă temporară;
- (e) securitatea, sănătatea și igiena la locul de muncă;
- (f) măsurile de protecție aplicabile condițiilor de muncă și de încadrare în muncă a femeilor însărcinate sau care au născut de curând, a copiilor și a tinerilor;
- (g) egalitatea de tratament între bărbați și femei, precum și alte dispoziții în materie de nediscriminare.

În sensul prezentei directive, noțiunea de salariu minim, menționată la alineatul (1) litera (c), este definită de legislația și practica națională a statului membru pe teritoriul căruia este detașat lucrătorul”.

Odată cu semnarea Tratatului de la Amsterdam recunoașterea și implementarea dreptului internațional privat european a cunoscut o expansiune fără precedent⁵⁸. A fost introdus un nou titlu în Tratatul CE care se ocupă, printre altele, de cooperarea judiciară în materie civilă – Titlul IV – art. 65 – articol care transferă esențialul competențelor organismelor comunitare. Astfel, i s-a oferit Consiliului competența de a adopta măsuri în materia dreptului internațional privat în vederea respectării dezideratului de cooperare judiciară în domeniul civil. Această nouă politică a implicat coordonarea și consolidarea recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare, îmbunătățirea sistemului de notificare și de obținere a probelor în statele membre, promovarea compatibilității normelor privind conflictul de jurisdicții și de legi, eliminarea obstacolelor existente în calea unei bune funcționări a procedurilor civile. În acest sens au fost adoptate următoarele regulamente:

- Regulamentul (CE) 1346/2000 din 29 mai 2000 privind procedurile de insolvență⁵⁹, abrogat prin Regulamentul 848/2015 din 20 mai 2015 privind procedurile de insolvență⁶⁰, în versiunea consolidată din data de 26.07.2018;

- Regulamentul (CE) 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială⁶¹, înlocuit cu Regulamentul 1215/2012 din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (reformare)⁶², în versiunea consolidată din data de 26.02.2015;

- Regulamentul (CE) 1206/2001 din 28 mai 2001 privind cooperarea între instanțele statelor membre în domeniul obținerii de probe în materie civilă sau comercială⁶³, în forma consolidată din data de 4.12.2008;

⁵⁸ C. Kessedjian, *Le droit international privé et l'intégration juridique européenne în Intercontinental Cooperation Through Private International Law. Essays in Memory of Peter E. Nygh*, edited by Talia Einhorn and Kurt Siehr, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2004, p. 187 și urm.

⁵⁹ Publ. în J.O.U.E. L160/1, 19/Volumul 01, p. 143.

⁶⁰ Publ. în J.O.U.E. L141/19, 5.6.2015, p. 19-72.

⁶¹ Publ. în J.O.U.E. L 012, 16.1.2001, p. 1-23.

⁶² Publ. în J.O.U.E. L 351/1, 20.12.2012, p. 1-32.

⁶³ Publ. în J.O.U.E. L 174, 27.6.2001, pt. România: Cap. 19, Vol. 003, p. 138-161.

- Regulamentul (CE) 2201/2003 din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000⁶⁴, în versiunea consolidată din 01.03.2005;
- Regulamentul (CE) 805/2004 din 21 aprilie 2004 privind crearea unui Titlu Executoriu European pentru creanțele necontestate⁶⁵, în forma consolidată din 4.12.2008;
- Regulamentul (CE) 1896/2006 din 12 decembrie 2006 de instituire a unei proceduri europene de somație de plată⁶⁶, în versiunea consolidată din 14.07.2017
- Regulamentul (CE) 861/2007 din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă⁶⁷, în forma consolidată din 14.07.2017;
- Regulamentul (CE) 1393/2007 din 13 noiembrie 2007 privind notificarea sau comunicarea în statele membre a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială (notificarea sau comunicarea actelor) și abrogarea Regulamentului (CE) nr. 1348/2000 al Consiliului⁶⁸, în versiunea consolidată din 01.07.2013;
- Regulamentul (CE) 1259/2010 din 20 decembrie 2010 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile divorțului și separării de corp⁶⁹;
- Regulamentul (CE) 650/2012 din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor⁷⁰, în versiunea consolidată din 5.07.2012.

În paralel cu aceste dispoziții legale s-a remarcat incidența tot mai pregnantă a principiilor generale dezvoltate de dreptul comunitar în jocul regulilor de conflict. Amintim cu titlu de exemplu: *principiul interesului superior al copilului în dreptul internațional privat* – interpretat într-o manieră neexhaustivă, lăsând spațiu semnificativ de manevră legislațiilor naționale; *principiul egalității*, care stă la baza dezvoltării regulilor bilaterale de conflict și conduce la punerea în discuție a atașamentelor date de naționalitate în cadrul intra-comunitar⁷¹, *principiul non discriminării*, care ar putea conduce la aplicarea regulilor de conflict determinate de naționalitatea persoanei în cauză, *principiul liberei circulații* care guvernează domeniile nearmonizate, *principiul recunoașterii reciproce a deciziilor instanțelor* – reprezintă o componentă esențială pentru construirea comunității.

⁶⁴ Publ. în J.O.U.E. L 338,23.12.2003, pt. România: Cap. 19, Vol. 006, p. 183-211.

⁶⁵ Publ. în J.O.U.E. L 143, 30.4.2004, pt. România: Cap. 19, Vol.007, p. 3-27.

⁶⁶ Publ. în J.O.U.E. L 399, 30.12.2006, pt. România: Cap. 19, Vol. 009, p. 108-139.

⁶⁷ Publ. în J.O.U.E. L 199, 31.7.2007, p. 1-22.

⁶⁸ Publ. în J.O.U.E. L 324,10.12.2007, p. 79-120.

⁶⁹ Publ. în J.O.U.E. L 343,29.12.2010, p. 10-16.

⁷⁰ Publ. în J.O.U.E. L 201,27.7.2012, p. 107-134.

⁷¹ În acest sens, Ph. Kinsch, *Principe d'égalité et conflit de lois*, Travaux du Comité français de droit international privé, Ed. Pedone, 2005, p. 117.

c) Domeniul de aplicare al dreptului internațional privat european

Problematica stabilirii domeniului de aplicare al dreptului internațional privat european a fost îndelung dezbătută în sensul că: ar trebui să fie limitată la relațiile europene sau să i se confere o vocație universală. În alegerea conexiunilor nu rezultă în mod evident că poate fi justificată o specificitate europeană, întrucât alegerea nu se face întotdeauna în favoarea legii țării de origine, iar, în absența specificității, stabilirea domeniului de aplicare este dificilă, dezbaterea rămânând deschisă.

5. Scurte concluzii

Sursa esențială a dreptului internațional privat este, încă, de origine internă, chiar dacă materia vizează situații internaționale. Dreptul internațional privat al fiecărui stat rămâne astfel, în mare parte, produsul culturii sale legislative naționale.

Din punct de vedere al dreptului comparat, se poate remarca faptul că delimitarea câmpului materiei variază de la o țară la alta. În vederea unificării soluțiilor de conflict de legi sau jurisdicții s-au conturat norme juridice internaționale și principii specifice dreptului internațional privat.

Provocarea lansată de extinderea surselor materiei o reprezintă necesitatea de a armoniza metodele structurale ale dreptului internațional privat și a normelor de origine europeană. Unificarea normelor de conflict va conduce la instaurarea unui climat de previziune și siguranță⁷², contribuind semnificativ la crearea unei fluidități a circuitului privat internațional.

În orice caz, dreptul internațional privat participă la identificare unui pluralism ordonat, care organizează interacțiunile prin coordonare, dar implică și armonizarea, sub forma reconcilierii drepturilor⁷³.

⁷² D.A. Popescu, *Itinerarii și evoluții în dreptul internațional privat. Spre un drept privat european*, în *Revista Română de Drept privat* nr. 1/2007.

⁷³ M. Delmas Marty, *Le pluralisme ordonné et les interactions entre ensembles juridiques*, Dalloz, Chr., p. 951.